

16.09.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1184-2009-%F0>.

4. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління Національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>.

e-mail: v.horyn@tneu.edu.ua

**Горин В.П., к.е.н., доцент кафедри фінансів
ім. С.І. Юрія ТНЕУ**

ПРОБЛЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

**Горин В.П., к.э.н., доцент кафедры финансов
им. С.И. Юрия ТНЭУ**

ПРОБЛЕМА РЕГУЛИРОВАНИЯ ПЕНСИОННОГО ВОЗРАСТА В УКРАИНЕ

**Horyn V.P., Ph.D., Associate Professor of Department
of Finance named after S.I. Yuriy, TNEU**

THE PROBLEM OF REGULATING THE RETIREMENT AGE IN UKRAINE

Одним із найбільших викликів сучасного етапу державотворення в нашій країні є пенсійна реформа. Необхідність її проведення продиктована деструктивним впливом, який нині діюча в Україні солідарна пенсійна система справляє на економіку, її нездатністю забезпечити гідний рівень матеріального забезпечення літніх людей. В умовах погіршення демографічної динаміки в країні й стійкої тенденції до старіння населення, навіть при збереженні вкрай низьких стандартів пенсійного забезпечення громадян пенсійна система України перебуває у перманентній фінансовій кризі, постійно балансуючи на грані неплатоспроможності. Значною мірою нівельовані страхові принципи її функціонування, адже понад половину сукупного обсягу ресурсів пенсійної системи складають не страхові платежі, а трансферти з державного бюджету. Постійне зростання їхніх обсягів загрожує розбалансуванням усієї системи державних фінансів. Пенсійна си-

стема також є обтяжливою для вітчизняної економіки, оскільки надмірне фіскальне навантаження на фонд оплати праці (примітно, що навіть після його зниження у 2016 р. воно залишається вищим, ніж у більшості розвинутих країн світу) визначають серед головних чинників зростання тіньової зайнятості й ухилення від сплати фіскальних зобов'язань.

Одним із найбільш дискусійних моментів пенсійної реформи в Україні є питання підвищення пенсійного віку. Воно має різко негативне сприйняття у вітчизняному суспільстві [7] та є предметом численних політичних спекуляцій [6]. Разом з тим, зміна цього параметру пенсійного законодавства справляє позитивний ефект на пенсійну систему, адже дає змогу зменшити поточний дефіцит коштів пенсійної системи за рахунок збільшення кількості платників і стримування росту контингенту пенсіонерів. Відтак, у багатьох європейських країнах підвищення пенсійного віку було одним з ключових елементів реформи пенсійної системи. На сьогодні пенсійний вік для чоловіків у Чехії, Словаччині, Угорщині складає понад 62 роки; у Німеччині, Польщі, Великобританії, Франції – 65 років; у США, Ісландії – 66–67 років. Середній вік виходу жінок на пенсію у більшості країн ЄС та США також встановлений на рівні від 62 до 66 років. У зарубіжній практиці зазвичай поширене правило щодо гендерного паритету цього параметру [1]. Примітно, що у наступні 15 років (до 2030 р.) у більшості країн ЄС заплановане подальше підвищення пенсійного віку як для чоловіків, так і для жінок.

Підвищення пенсійного віку в розвинутих державах має цілком логічне пояснення з огляду на зростання середньої тривалості життя. Так, у Бельгії, Німеччині, Великобританії цей показник перевищує 80 років, у Франції та Італії – 82 роки, Японії – 83 роки [9]. В нашій країні саме низькі показники середньої тривалості життя громадян поряд із суспільним несхваленням є головними аргументами противників підвищення пенсійного віку. Разом з тим, твердження про те, що при передбаченому законодавством пенсійному віці у 60 років та середній тривалості життя в Україні на рівні 68,8 років середньостатистичний громадянин проживе на пенсії менше 9 років [9], на наш погляд, є нічим іншим, як позбавленою економічного підґрунтя маніпуляцією з цифровими даними. Ці розрахунки не відображають реальної ситуації, яка б свідчила про тривалість життя людини після досягнення пенсійного віку, адже при цьому враховуються і дитяча смертність (яка в Україні є вищою, ніж в інших країнах), і смерт-

ність людей середнього віку (особливо чоловіків віком від 20 до 35 років). За даними фахівців, чоловіки в Україні після завершення трудової діяльності живуть в середньому впродовж 14,7 років, а жінки – 23,4 років, тобто до 78,4 року та 74,7 року, відповідно [5]. Примітно, що до 2011 року в Україні показник середнього строку проживання на пенсії для жінок був одним із найвищих порівняно із іншими країнами Європи та США. Відтак, поступове підвищення пенсійного віку для жінок до 2021 р. є цілком обґрунтованим, а ініціативи щодо його скасування [3; 4] є безпідставними та вкрай шкідливими.

Доречність підвищення пенсійного віку для жінок в Україні обумовлена же й тим, що переважна більшість із них продовжує працювати навіть після досягнення пенсійного віку з наміром нівелювати дискримінаційну дію норм пенсійного законодавства. На думку експертів ООН, встановлення різного пенсійного віку для чоловіків та жінок є однакою гендерної дискримінації в умовах ринкової економіки, коли рівень життя та професійна кар'єра, в першу чергу, залежать від працевлаштування й тривалості трудової активності. Важко не погодитись з Г. Герасименко, що будучи у віці 55–57 років продуктивним суб'єктом на ринку праці, жінки в першу чергу бувають відправлені на пенсію одразу ж після досягнення пенсійного віку. Більш того, для окремих категорій працюючих існують обмеження щодо працевлаштування у пенсійному віці. Позбавлені можливостей для подальшої трудової реалізації, такі жінки вимушені виходити на пенсію і закінчувати свою професійну кар'єру [2, с. 57]. Через менший страховий стаж жінки, зазвичай, отримують пенсії у розмірі, який в середньому складає 50–60% від пенсійних виплат для чоловіків. Таким чином, дискримінація у строках трудової активності напряму впливає на матеріальний добробут жінок та рівень їхніх особистих доходів.

У наукових колах в якості альтернативи підвищення пенсійного віку розглядають звуження можливостей для дострокового завершення трудової діяльності за рахунок скорочення переліку категорій осіб, які мають право на спеціальну пенсію. Дійсно, впродовж останніх років в Україні спостерігається тенденція до стрімкого зростання чисельності «спецпенсіонерів» – у 2001 р. вони становили 16% від загальної чисельності одержувачів пенсій, а серед нових пенсіонерів – аж 28%. У 2015 р. пенсійне законодавство передбачало 18 категорій осіб, які мали право на призначення пільгової пенсії, а також 16 категорій працюючих, яким було дозволено

виходити на пенсію достроково за наявності визначеного трудового стажу [8]. Попри вагомий економічний ефект для зміцнення фінансового становища пенсійної системи від звуження чи повного скасування можливостей для дострокового виходу на пенсію, через свою «непопулярність» у суспільстві прийняття цього рішення в Україні постійно відкладається. Лише у 2016 р. у зв'язку з необхідністю урахування вимог МВФ при прийнятті державного бюджету ряд категорій працюючих втратили право на достроковий вихід на пенсію. В поєднанні з підвищенням пенсійного віку для жінок це призвело до скорочення чисельності нових пенсіонерів в Україні на 46% за останні п'ять років. Разом з тим, за оцінками експертів, ефект від цього виявлятиметься лише до кінця 2010-х рр., після чого питання підвищення пенсійного віку або скорочення розміру пенсійних виплат постанове знову.

Підсумовуючи вищевикладене, зауважимо, що відтермінування виходу на пенсію не варто розглядати як панацею від фінансових проблем пенсійного страхування, адже воно лише відстрочує дефіцит фінансових ресурсів пенсійної системи на більш пізній термін, не вирішуючи проблеми по-суті та має вкрай негативне сприйняття у суспільстві. Однак, в умовах складної демографічної ситуації в країні, погіршення співвідношення між пенсіонерами і працюючими поступове підвищення пенсійного віку та його приведення до середньоєвропейських значень має стати одним з важливих елементів пенсійної реформи. Звісно, виправданим цей крок буде лише тоді, коли поєднуюватиметься із активною роз'яснювальною кампанією, а також системними заходами щодо детінізації фонду оплати праці та економіки в цілому, підвищення зайнятості, поліпшення умов підприємницької діяльності. В іншому випадку воно лише засвідчить подальшу деградацію соціальної держави в Україні та стрімке звуження масштабів її соціальної відповідальності.

Література:

1. Retirement Ages in Member States // The Finnish Centre for Pensions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.etk.fi/fi/service/retirement_ages/1601/retirement_ages.
2. Герасименко Г. Гендерні невідповідності пенсійної системи в Україні: проблеми та перспективи / Г. Герасименко // Демографія та соціальна економіка. – 2006. – № 2. – С. 55–63.

3. Депутати планують зменшити вік виходу на пенсію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc-in.com/component/content/article/4-news/3124-deputati-planuyut-zmenshiti-vik-vihodu-na-pensiyu.html>.

4. Депутати пропонують знизити пенсійний вік для жінок до 55 років // Інтернет-газета «Ukr.media». – 2014. – 12 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.media/ukrain/217701/>.

5. МакТаггарт Г. Підвищення пенсійного віку: за і проти / Г. МакТаггарт // Суспільство і соціальна політика. – 2010. – № 4. – С. 34–35.

6. Микосянчик О. На пенсію – у 68 років / О. Микосянчик // Від і до. – 2013. – 1 червня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vidido.ua/index.php/pogliad/article/na_pensiju_-_u_68_rokiv/.

7. Пенсійна реформа в Україні: дослідження суспільної думки 2010: аналітична доповідь. – Київ: FINREP USAID, 2010. – 24 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pension.kiev.ua/files/pension_survey_22jul2010_ua.pdf.

8. Пільгові пенсії та пенсії за вислугу років: нові вимоги до стажу та віку виходу на пенсію // Все про бухгалтерський облік. – 2015. – 2 квітня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vobu.com.ua/ukr/analytics/view/11>.

9. Скільки живуть пенсіонери в різних країнах (ІНФОГРАФІКА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/article/2014/12/17/skilky_rokiv_zhyvut_pensionery_v_riznykh_krayinakh.